

НАТАЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА КОЛОМОЄЦЬ,

кандидат юридичних наук, доцент,

Харківський національний університет внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-4623-610X>,

e-mail: nataliia1987kolomoiets@gmail.com

ПРИЙМАЛЬНИКИ-РОЗПОДІЛЬНИКИ ДЛЯ ДІТЕЙ: ОСНОВНІ ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Розглянуто умови функціонування приймальників-розподільників для дітей органів Національної поліції України. Сформульовано підстави перебування неповнолітніх у вказаних закладах органів Національної поліції України, охарактеризовано компетенцію уповноважених осіб, що безпосередньо працюють із дітьми, які потрапляють до приймальників-розподільників, а також визначено проблемні аспекти функціонування зазначених закладів.

Ключові слова: *приймальники-розподільники для дітей, захист прав і свобод, заходи примусу, гарантії.*

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Протиправна поведінка осіб, які не досягли 18-річного віку, продовжує поширюватися в усіх регіонах нашої держави, незважаючи на весь комплекс профілактичних державних програм. Обумовлено це цілою низкою чинників, які мають як суб'єктивний характер, тобто виникають через самого неповнолітнього та його оточення, так і об'єктивний – це чинники, які формуються в суспільстві та державі, і за рахунок цього виникають умови, які сприяють розвитку у дітей деліктної поведінки.

Для роботи з такою категорією осіб у державному апараті створено чималу кількість органів та організацій, уповноважених застосовувати заходи примусу. При цьому дуже актуальним залишається питання правомірності та доцільності застосування таких заходів впливу до неповнолітніх, а також гарантування та забезпечення їх прав і свобод у випадках, пов'язаних з обмеженням дієздатності.

Стан дослідження проблеми

На сьогодні в адміністративно-правовій, цивільно-правовій, соціологічній, кримінально-правовій та інших науках існує ціла низка праць, присвячених саме розбудові системи правового захисту прав дитини. У цьому напрямку працювали Б. Андрусин, В. Синьов, І. Сагайдак та Н. Опольська, у своєму монографічному дослідженні вивчають питання соціально-правового захисту прав дитини в Україні [1], Л. Миськів, яка акцентувала увагу

на адміністративно-правових засадах впровадження інклюзивної освіти в Україні [2], І. Бандурка, яка розглядала основні аспекти кримінально-правового захисту дитинства в Україні [3], О. Синегубов, який підготував дисертаційне дослідження, присвячене здійсненню особистих немайнових прав фізичних осіб, що не досягли повноліття [4], В. Кірюхін, який вивчав теоретично-правові основи та напрямки вдосконалення адміністративної діяльності поліції з профілактики правопорушень неповнолітніх [5], В. Абрамов, у якого є чимало праць про права дитини та їх захист [6], О. Юнусова, яка досліджувала адміністративно-правове регулювання захисту прав і законних інтересів неповнолітніх [7], А. Сазонова, яка вивчала соціальні інститути забезпечення прав дитини на сім'ю [8], та низка інших. Але суспільні відносини й саме ювенальне законодавство перебувають у постійній динаміці, а тому потребують безперервного аналізу та вироблення на підставі цього рекомендацій і пропозицій щодо вдосконалення чинних норм і стандартів.

Мета і завдання дослідження

Мета дослідження – на основі чинного законодавства та практики його застосування з'ясувати правовий статус приймальників-розподільників для дітей як суб'єктів, уповноважених на застосування заходів впливу щодо неповнолітніх, а також визначити головні проблемні питання, які виникають у процесі їх правореалізаційної практики. Для реалізації поставленої мети мають бути виконані такі

завдання: по-перше, дослідити правову природу існування та функціонування приймальників-розподільників для дітей; по-друге, з'ясувати основні напрямки роботи цих інституцій; по-третє, узагальнити виклики, які сьогодні стоять на порядку денному перед приймальниками-розподільниками для дітей.

Наукова новизна дослідження

У процесі дослідження розкриваються основні проблемні питання діяльності приймальників-розподільників для дітей, органів що функціонують у Національній поліції України, які потребують нагального вирішення. Усі прогалини у роботі зазначених інституцій висвітлено у вигляді їх класифікації за такими напрямками: правові, матеріально-технічні, організаційні та кадрові.

Виклад основного матеріалу

За своїм змістом приймальники-розподільники для дітей є спеціальними установами органів Національної поліції, призначеними для тимчасового тримання дітей віком від 11 років. Вони створюються в усіх адміністративно-територіальних одиницях України та діють згідно з положенням, затвердженим наказом Міністерства внутрішніх справ України. До цих установ діти потрапляють у таких випадках:

1) якщо вони досягли 11-річного віку й щодо них є достатньо підстав вважати, що вони вчинили суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, за яке Кримінальним кодексом України передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк понад 5 років, і які не досягли віку, з якого за таке діяння особи підлягають кримінальній відповідальності, – на строк, визначений слідчим суддею чи судом у постановленій у кримінальному провадженні ухвалі про поміщення особи у приймальник-розподільник для дітей;

2) якщо вони підлягають направленню за рішенням суду, що набрало законної сили, до спеціальних навчальних закладів для дітей, які потребують особливих умов виховання, і є достатньо підстав вважати, що такі діти займатимуться протиправною діяльністю, – на строк, необхідний для доставляння їх до спеціальних навчально-виховних закладів, але не більше 30 діб;

3) якщо діти самовільно залишили спеціальні навчально-виховні заклади, в яких перебували, – на строк, необхідний для доставляння їх до спеціальних навчально-виховних закладів, але не більше 30 діб;

4) якщо вони перебувають у розшуку як такі, що зникли, залишили сім'ї або навчально-виховні заклади (бродяжать), – на строк, необхідний для передавання їх уповноваженому підрозділу органів Національної поліції, який ініціював розшук, але не більше 36 годин;

5) якщо діти залишили держави постійного проживання й відповідно до міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, підлягають поверненню до держав свого постійного проживання, – на строк, необхідний для передавання їх батькам, іншим законним представникам або працівникам спеціалізованих установ держав постійного проживання¹.

Для роботи з переліченими категоріями осіб та їх реабілітації держава поклала на приймальники-розподільники для дітей органів Національної поліції України такі завдання.

1. Проведення індивідуальної профілактичної та виховної роботи з дітьми, запобігання вчиненню ними протиправних дій. Така робота здійснюється відповідно до планів, затверджених начальником приймальника-розподільника для дітей, з урахуванням віку та стану здоров'я дитини, її фізичного й психічного розвитку, суспільної небезпечності раніше вчинених нею правопорушень, а також інших обставин, які мають значення для ефективного застосування заходів профілактичного впливу. Зокрема, з метою запобігання правопорушенням серед дітей, виявлення й усунення причин та умов, що призвели до їх скоєння, посадові особи вказаних установ проводять роботу в таких напрямках:

а) з'ясування умов життя й виховання дитини в сім'ї, її особистих якостей, інтересів, причин самовільного залишення закладів для дітей, причин учинення злочинів або правопорушень; установлення осіб, які втягують дітей у злочинну діяльність;

б) проведення індивідуальних виховних заходів із дітьми, які утримуються в приймальниках-розподільниках для дітей, звертаючи особливу увагу на розвиток їх позитивних схильностей та інтересів, усунення недоліків у поведінці, залучення до навчання та практики;

в) інформування зацікавлених органів державної влади про причини вчинення правопорушень дітьми, які утримувалися в приймальниках-розподільниках для дітей;

¹ Про організацію діяльності приймальників-розподільників для дітей органів Національної поліції України : наказ МВС України від 03.07.2017 № 560.

подання пропозицій щодо їх усунення, а також щодо поліпшення організації навчання й виховання дітей;

г) здійснення контролю за санітарним станом приміщень приймальників-розподільників для дітей, своєчасним проведенням санітарної обробки дітей, їх одягу, речей і постільної білизни та організацією харчування.

2. Виявлення причин та умов, що призводять до скоєння дітьми злочинів і правопорушень.

3. Дотримання прав дітей.

4. Взаємодія з органами державної влади, закладами освіти та громадськими організаціями з питань проведення профілактичної й виховної роботи з дітьми, поміщеними до приймальників-розподільників для дітей.

5. Забезпечення належних, безпечних і здорових умов перебування дітей і працівників приймальників-розподільників для дітей, запобігання нещасним випадкам і професійним захворюванням тощо¹.

Отже, в разі поміщення неповнолітньої особи до приймальників-розподільників для дітей їй мають бути забезпечені всі належні права й умови, передбачені нормами чинного законодавства за таких обставин. Зокрема, у кожній такій установі мають створюватись спеціально обладнана кімнати прийому дітей, навчальний клас, ігрова кімната з телевізором і настільними іграми, чоловічі та жіночі спальні з одноярусними ліжками, тумбочками, матрацами й постільною білизною в повному комплекті, тюлем та шторами, духова й туалетні кімнати, кухня, їдальня, кімната для зберігання особистих речей утримуваних осіб, кабінети посадових осіб приймальників-розподільників для дітей та архівна кімната. Усі зазначені приміщення мають відповідати вимогам законодавства України та будівельних норм, визначених актами Кабінету Міністрів України. Приймальник-розподільник для дітей також має бути обладнаний спортивним майданчиком і двориком для прогулянок².

Усі діти, які доставляються до приймальників-розподільників, мають бути зареєстровані у спеціальному обліковому журналі. При цьому дуже важливо, щоб працівники зазначених установ дотримувались усіх процесуальних норм, а саме:

1) перед поміщенням дитини до прийма-

льника-розподільника для дітей уповноважена посадова особа повинна у присутності двох інших посадових осіб однієї статі з доставленою дитиною провести її особистий огляд, зокрема на наявність тілесних ушкоджень, про що складається протокол особистого огляду дитини (особистий огляд проводиться з дотриманням законності та без приниження гідності дитини);

2) під час огляду підлягають вилученню зброя, боєприпаси, вибухові, отруйні та наркотичні речовини, гральні карти, спиртні напої, тютюнові вироби, сірники, колочі, ріжучі предмети та речі, які можуть свідчити про можливу причетність дитини до вчинення злочину (про вилучені предмети робиться відповідний запис у протоколі особистого огляду дитини);

3) гроші, документи й інші речі, вилучені під час огляду, здаються посадовою особою, яка здійснювала огляд, посадовій особі приймальника-розподільника для дітей разом із протоколом особистого огляду дитини (про що робиться відповідний запис у журналі обліку цінностей, вилучених у дітей, поміщених у приймальник-розподільник для дітей);

4) стосовно кожної дитини має бути обов'язково заведена облікова справа, яка реєструється у журналі облікових справ стосовно дітей, поміщених у приймальник-розподільник для дітей;

5) після закінчення строку перебування дитини в приймальнику-розподільнику для дітей, установленого рішенням суду, передання дітей батькам, іншим законним представникам, особі, яка здійснює досудове розслідування, слідчому або представнику спеціальної установи для дітей має оформлюватися актом про передачу такої особи³.

Важливо згадати і про той факт, що діти, які тримаються в приймальниках-розподільниках для дітей, що функціонують у складі органів Національної поліції України, повинні забезпечуватися харчуванням, одягом, взуттям та іншим майном відповідно до норм чинного законодавства⁴. При цьому однією з основних гарантій забезпечення прав дитини в приймальнику-розподільнику для дітей є покладення обов'язку на посадових осіб роз'яснювати їх права та обов'язки, про що робиться відмітка в обліковій справі дитини.

¹ Там само.

² Правила внутрішнього розпорядку приймальників-розподільників для дітей органів Національної поліції України : затв. наказом МВС України від 03.07.2017 № 560.

³ Там само.

⁴ Перелік норм належності матеріально-технічного забезпечення приймальників-розподільників для дітей органів Національної поліції України : затв. наказом МВС України від 03.07.2017 № 560.

Так, діти, які утримуються в приймальнику-розподільнику для дітей, мають право:

1) на отримання посилок і передач, а також на листування, спілкування телефоном, зустрічі з батьками, іншими законними представниками, адвокатами, родичами та представниками громадських організацій;

2) на звернення із заявами та скаргами з приводу утримання в приймальнику-розподільнику для дітей до органів прокуратури й інших органів державної влади;

3) на зустріч із батьками, іншими законними представниками та родичами з письмового дозволу посадової особи, яка здійснює досудове розслідування, якщо стосовно цих дітей таке здійснюється¹.

Але, на жаль, ознайомлення з публічною інформацією що міститься на офіційному інтернет-порталі Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, дає нам підстави стверджувати, що не завжди те, що прописано в нормах законодавчих актів, забезпечується в правореалізаційній сфері. Зокрема, у приймальнику-розподільнику для дітей Головного управління Національної поліції в місті Києві станом на 22 лютого 2019 р. відсутній психолог, бо перебуває у декретній відпустці [9], в приймальнику-розподільнику для дітей, підпорядкованому Дніпропетровському міському управлінню Головного управління Національної поліції України в Дніпропетровській області взагалі відсутня посада психолога [10], і таких прикладів, на жаль, є досить багато. У деяких приймальниках-розподільниках для дітей відсутні посади медичних працівників, а посади самих посадових осіб є вакантними.

Загалом аналіз звітів, які відображаються на офіційному інтернет-порталі Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, дав нам можливість визначити такі основні прогалини в організації роботи приймальників-розподільників для дітей, що функціонують у Національній поліції України:

1) правові: а) недосконалість норм чинного законодавства, яке регламентує діяльність приймальників-розподільників для дітей; б) відсутність процесуальних норм, які б забезпечували механізм реалізації матеріальних норм; в) неврегульованість окремих сфер роботи приймальників-розподільників для дітей; г) «незастосовуваність» окремих положень норм чинного законодавства або нехтування ними;

¹ Правила внутрішнього розпорядку приймальників-розподільників для дітей органів Національної поліції України.

2) матеріально-технічні: а) неналежна оснащеність приміщень для дітей (наприклад, спальні приміщення не обладнано санітарними вузлами та вентиляцією, або в них немає кнопок виклику персоналу; відсутність штор у приміщеннях для дівчаток; на дверях санітарних вузлів для дівчаток і для хлопчиків відсутні таблички, які б дозволяли ідентифікувати призначення цих приміщень; кабінки санітарних вузлів не мають дверцят, що не дає можливості усамітнитись, тощо); б) для проведення шкільних занять відсутня необхідна матеріально-технічна база; шкільні підручники застаріли або взагалі відсутні; в) занедбаність двориків для прогулянок; відсутність покриття для захисту від атмосферних опадів; засміченість території; г) порушення стандартів організації харчування; г) невідповідність умов перебування вихованців у приймальниках-розподільниках для дітей сучасним вимогам і стандартам [10];

3) організаційні: а) потребує покращення організація індивідуальної профілактичної та виховної роботи з дітьми; б) трапляються непоодинокі випадки перебування дитини фактично в умовах ізоляції (вона може бути позбавлена спілкування з однолітками протягом 30 діб, оскільки сама перебуває у приймальнику-розподільнику для дітей);

4) кадрові: а) неуплектованість штатів приймальників-розподільників для дітей; б) брак психологів та медичних працівників; в) неналежна забезпеченість умов праці співробітників приймальників-розподільників для дітей.

Але при цьому всьому варто звернути увагу на деяку позитивну динаміку. Так, за даними органів Національної поліції України, кількість дітей, які перебувають у приймальниках-розподільниках для дітей, поступово зменшується: у 2000 р. вона становила 1736 осіб, у 2005 р. – 1097 осіб, у 2010 р. – 616 осіб, у 2015 р. – 59 осіб; у 2016 р. – 54, у 2017 р. також 54 особи² (рис. 1) [11, с. 50].

² Інформацію за результатами державних статистичних спостережень та адміністративними даними за 2014–2017 рік подано без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій і Луганській областях.

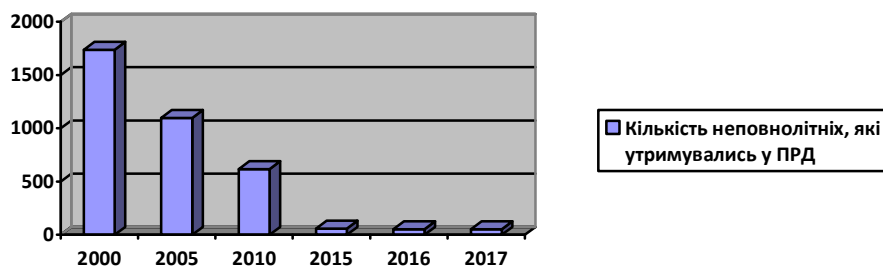

Рисунок 1 – Кількість неповнолітніх, які утримувались у приймальниках-розподільниках для дітей протягом року

Проте, на жаль, це не говорить про те, що зменшується кількість правопорушників чи тих неповнолітніх, які займаються бродяжництвом, оскільки приріст населення нашої держави все одно поступово зменшується, і тому, характеризуючи статистичні дані неповнолітніх порушників закону, варто враховувати всі об'єктивні обставини. Тим не менш, ми можемо говорити про тенденцію до гуманізації примусового апарату нашої держави й актуалізацію дотримання конституційних прав дітей. Але, попри зазначене, все одно залишається ціла низка проблемних організа-

ційно-правових питань. Тому, як стверджують окремі критики, варто вивчити всі можливі шляхи реформування цих закладів і переорієнтувати їх у центри ресоціалізації для дітей.

Висновки

Приймальники-розподільники для дітей є необхідними інституціями у сфері адміністративно-правового захисту прав дитини, проте необхідно сформувати та гарантувати належні умови перебування неповнолітніх у таких закладах не лише «на папері», а і в реальних умовах місця й часу.

Список бібліографічних посилань

1. Соціально-правовий захист дітей в Україні : монографія / за ред. Б. І. Андрусишина. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. 264 с.
2. Миськів Л. І. Адміністративно-правові засади впровадження інклюзивної освіти в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2015. 360 с.
3. Бандурка І. О. Кримінально-правовий захист дитинства в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2016. 404 с.
4. Синегубов О. В. Здійснення особистих немайнових прав осіб, що не досягли повноліття : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2015. 508 с.
5. Кирюхин В. В. Административная деятельность полиции по профилактике правонарушений несовершеннолетних: теоретико-правовые основы и направления совершенствования : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14. М., 2017. 36 с.
6. Абрамов В. И. Права ребенка и их защита в России: общетеоретический анализ : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Саратов, 2007. 455 с.
7. Юнусова О. М. Административно-правовое регулирование защиты прав и законных интересов несовершеннолетних в Республике Таджикистан : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.14. М., 2015. 180 с.
8. Сазонова А. В. Социальные институты обеспечения прав ребенка на семью : дис. ... канд. юрид. наук : 22.00.04. СПб., 2008. 179 с.
9. У приймальнику-розподільнику для дітей ГУ НП в місті Києві виявлені порушення // Уповноважений Верховної Ради України з прав людини : офіц. сайт. 22.02.2019. URL: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/all-news/pr/u-prijmalniku-rozpodilniku-dlya-ditej-gu-np-v-misti-kiyevi-viyavleni-porushennya> (дата звернення: 24.02.2019).
10. Повна ізоляція та відсутність медичного нагляду: виявлено грубі порушення прав дітей під час тримання у приймальнику-розподільнику на Дніпропетровщині // Уповноважений Верховної Ради України з прав людини : офіц. сайт. 12.02.2019. URL: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/all-news/pr/12219-jh-povna-izolyatsiya-ta-vidsutnist-medichnogo-naglyadu-viyavleno-grubi-po/> (дата звернення: 22.02.2019).
11. Захист дітей, які потребують особливої уваги суспільства : статист. зб. / Держ. служба статистики України. Київ, 2018. 77 с.

Надійшла до редакції 25.03.2019

КОЛОМОЕЦ Н. В. ПРИЁМНИКИ-РАСПРЕДЕЛИТЕЛИ ДЛЯ ДЕТЕЙ: ОСНОВНЫЕ ВЫЗОВЫ СОВРЕМЕННОСТИ

Рассмотрены условия функционирования приёмников-распределителей для детей. В ходе исследования сформулированы основания пребывания несовершеннолетних в указанных учреждениях органов Национальной полиции Украины, охарактеризована компетенция уполномоченных субъектов, непосредственно работающих с детьми, которые попадают в приёмники-распределители, а также определены проблемные аспекты функционирования указанных учреждений.

Ключевые слова: *приёмники-распределители для детей, дети защита прав и свобод, меры принуждения, гарантии прав и свобод детей.*

KOLOMOIETS N. V. CHILDREN RECEPTION CENTERS: MAIN CHALLENGES OF THE PRESENT DAY

The author of the article has studied the legal grounds for the functioning of children reception centers. While presenting the material the author has reflected the current conditions of minors stay in these institutions of the National Police of Ukraine and has revealed the competence of authorized persons, who work directly with children who enter the reception centers. Special attention has been paid to the fact that a minor being placed in these institutions, must be provided with all due rights and conditions stipulated by the norms of the current national and international legislation.

As a result of the conducted analysis, the author has formed such main gaps in the organization of the work of children reception centers as: legal (for example, the imperfection of the norms of the current legislation, which regulates the activity of children reception centers, the lack of procedural norms that would provide the mechanism for the implementation of material norms, etc.); logistical (for example, inadequate equipment of premises for children; violations of food standards; inconsistencies in the conditions for educatees in children reception centers with modern requirements and standards, etc.); organizational (for example, the organization of individual preventive and educational work with children needs to be improved, any manifestations of minors isolation must be mitigated, etc.) and human resources (for example, incomplete assembly of the staff in children reception centers, the lack of psychologists and medical employees, etc.).

The author making conclusions, has noted that children reception centers are necessary institutions in the field of administrative and legal protection of children rights, but proper conditions for the stay of minors in such institutions should be formed and guaranteed, not only “in black and white”, but in real conditions of the place and time.

Key words: *children reception centers, children, protection of rights and freedoms, measures of coercion, guarantees of rights and freedoms of children.*